

Sygn. akt: III AUa 1719/12

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 4 września 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Łodzi, III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący: SSA Lucyna Guderska (spr.)

Sędziowie: SSA Maria Padarewska - Hajn

del. SSO Dorota Rzeźniowiecka

Protokolant: sekr. sądowy Aleksandra Słota

po rozpoznaniu w dniu 4 września 2013 r. w Łodzi

sprawy **S. S.**

przeciwko **Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych (...) Oddziałowi w Ł.**

o emeryturę,

na skutek apelacji wnioskodawcy

od wyroku Sądu Okręgowego w Łodzi

z dnia 1 października 2012 r., sygn. akt: VIII U 2209/12;

- 1. zmienia zaskarżony wyrok oraz poprzedzającą go decyzję organu rentowego i przyznaje S. S. prawo od emerytury od (...) roku;**
- 2. zasądza od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (...) Oddziału w Ł. na rzecz S. S. kwotę 150 (sto pięćdziesiąt) złotych tytułem zwrotu kosztów procesu za drugą instancję.**

Sygn. akt III AUa 1719/12

UZASADNIENIE

Decyzją z 23 kwietnia 2012r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych (...) Oddział w Ł. odmówił S. S. prawa do emerytury na podstawie art. 184 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz rozporządzenia Rady Ministrów z 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wskazując, że ubezpieczony nie rozwiązał stosunku pracy z ostatnim pracodawcą oraz nie udowodnił do 1 stycznia 1999 r. wymaganego 15 letniego okresu pracy w szczególnych warunkach, wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu pracy. ZUS uznał za udowodniony okres 1 roku, 3 miesięcy i 7 dni pracy w szczególnych warunkach, przyjmując staż ubezpieczeniowy 27 lat 8 miesięcy 28 dni.

W odwołaniu od tej decyzji S. S. wniósł o jej zmianę i przyznanie prawa do emerytury z uwzględnieniem pracy w szczególnych warunkach w Przedsiębiorstwie (...) w Ł. od 20.11.1973r. do 30.09.1992r. jako kierowca samochodu ciężarowego.

Zaskarżonym wyrokiem z 1 października 2012r. Sąd Okręgowy w Łodzi oddalił odwołanie.

Sąd (...) instancji ustalił, że S. S., urodzony (...), służbę wojskową odbywał w okresie 28.10.1971-15.10.1973r.

Prawo jazdy kategorii B posiada od 24.09.1971r., kategorii BE, kategorii C, CE od 23.10.1973r. i kategorii D - od 2.04.1986r.

W Przedsiębiorstwie (...) w Ł. wnioskodawca był zatrudniony od 20.11.1973r. do 30.09.1992r. jako kierowca samochodowy. Po zawarciu umowy o pracę pracodawca powierzył mu kierowanie samochodem marki (...) w dziale Kierownictwa Grupy (...) ze stawką zaszerogowania 5,20 zł na godzinę. Potwierdzenie powierzenia pojazdu Ż. odzwierciedlone jest w karcie przyjęcia do pracy oraz w angażu z 20.11.1973r. Brak w aktach osobowych potwierdzenia do kiedy wnioskodawca jeździł ż..

Od 1.05.1977r., angażem z 30.04.1977 r., wnioskodawcy zmieniono stawkę i kategorię zaszerogowania, otrzymał dodatek za prowadzenie pojazdu. Wykonywał swoje czynności w Dziale Głównego (...). Wnioskodawca jeździł samochodami ciężarowymi marki S., J., (...), o ciężarze całkowitym powyżej 3, 5 tony. Woził materiały budowlane: stal, beton, drewno.

Gdy samochód uległ awarii, wnioskodawca uczestniczył w naprawie pojazdu. Sam naprawiał pojazd, mimo że zatrudnieni byli zawodowi mechanicy. Niekiedy, w czasie awarii samochodu ciężarowego, otrzymywał polecenie zawiezienia określonych towarów (...).

W angażu z 14.12.1987r. - od 1.11.1987r. wskazana jest marka (...), w angażu z 8.09.1988r. stanowisko - kierowca samochodu 13 t-20 t. W angażu z 13.03.1989r. wskazane jest, od 1.03.1989r., wraz z informacją o zmianie stawki zaszerogowania, stanowisko wnioskodawcy jako kierowcy autobusu.

W okresach, po 14.11.1991 r., pobierał zasiłki chorobowe: 7.08-31.08.1992r., 1.09-5.09.1992r., 7.09-30.09.1992r., 1.10.1992r.-28.02.1993r.

S. S. złożył wniosek o emeryturę w dniu 14.03.2012r.

Wnioskodawca rozwiązał stosunek pracy z dniem 29.04.2012r. Posiada, co najmniej 25 letni okres składkowy i nieskładkowy.

Ustalając stan faktyczny Sąd oparł się na dokumentach zawartych w aktach sprawy, aktach rentowych oraz zeznaniach świadków: B. M. (1), E. G., J. M. oraz wnioskodawcy.

Sąd Okręgowy dał wiarę zeznaniom świadków, że wnioskodawca prowadził samochody ciężarowe o ciężarze całkowitym powyżej 3,5 tony, podnosząc przy tym, że z zeznań tych wynika, iż oprócz wykonywania czynności kierowcy wnioskodawca – niezbyt często - wykonywał naprawy pojazdów, gdy uległy one awarii.

Sąd nie dał natomiast wiary zeznaniom wnioskodawcy, że jeździł ż. tylko przez pół roku lub rok, wskazując, że w okresie do 30.04.1977r. brak jest w aktach osobowych innego angażu dotyczącego zarówno stawki zaszerogowania, jak i miejsca wykonywania pracy. Dopiero w angażu z 30.04.1977r. wskazane zostało nowe miejsce wykonywania pracy oraz inna stawka zaszerogowania. Uprawniony jest zatem - w ocenie Sądu (...) instancji - wniosek, że dopiero zmiana rodzaju pojazdu, który został powierzony wnioskodawcy, spowodowała zmianę stawki zaszerogowania oraz miejsca wykonywania zadań służbowych. Sąd zwrócił też uwagę, że wnioskodawca nie miał zawodowego przygotowania do pracy kierowcy; prawo jazdy kat. C miał dopiero do 1973r., nie był także kierowcą z zawodu. Zdaniem tego Sądu należy zatem przyjąć, że pracodawca, powierzając prowadzenie pojazdu marki Ż., mógł - dłużej niż pół roku lub rok - testować umiejętności wnioskodawcy jako kierowcy.

W oparciu o powyższe ustalenia Sąd Okręgowy uznał, że odwołanie nie jest zasadne.

Przywołując treść art. 184 i art. 32 ustawy z 17.12.1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz przepisy §§ 2 i 3 rozporządzenia Rady Ministrów z 7.02.1983r. w sprawie wieku emerytalnego oraz wzrostu emerytur i rent inwalidzkich dla pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze Sąd stwierdził, że wnioskodawca nie udowodnił wymaganego 15 letniego okresu pracy szczególnych warunkach na stanowisku kierowcy samochodu ciężarowego o ciężarze całkowitym powyżej 3,5 tony, tj. wymienionej w wykazie A dziale VIII pkt 2 stanowiącym załącznik do cyt. rozporządzenia. Sąd uznał, że pracy kierowcy samochodu ciężarowego o ciężarze całkowitym powyżej 3,5 tony wnioskodawca nie wykonywał stale. Przez okres do 1977r. prowadził ż., miał okresy pracy jako mechanik w warsztacie samochodowym. Zatem praca kierowcy nie była wykonywana stale.

Wobec powyższego, Sąd na podstawie art. 477.14 § 1 kpc orzekł jak w sentencji.

Apelację od powyższego rozstrzygnięcia złożył S. S., zarzucając:

(...). naruszenie przepisów postępowania mające istotny wpływ na wynik sprawy, tj.

1. art. 227 k.p.c. w zw. z art. 233 § 1 k.p.c. poprzez dokonanie ustaleń okoliczności mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, a dotyczących okresu zatrudnienia wnioskodawcy w Przedsiębiorstwie (...) R. i rodzaju wykonywanej przez wnioskodawcę pracy, w oparciu o zeznania J. M., w sytuacji, gdy dowód z zeznań świadka J. M. nie został przez Sąd dopuszczony, a zatem J. M. nie uzyskał statusu świadka w postępowaniu, nie składał zeznań, co więcej w ogóle nie stawiał się na żadne posiedzenie Sądu;

2. art. 233 § 1 k.p.c. poprzez odmowę mocy dowodowej zeznaniom świadka M. S. na okoliczność czynności wykonywanych przez wnioskodawcę w Przedsiębiorstwie Budownictwa R., w sytuacji, gdy dowód z zeznań świadka M. S. był przydatny do ustalenia okoliczności mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy i pozwalają na ocenę zasadności żądania wnioskodawcy;

3. art. 233 § 1 k.p.c. przez przekroczenie granic swobodnej oceny dowodów i nierozważenie zebranego materiału w sposób wszechstronny, w szczególności błędną ocenę zeznań świadków B. M. (2) i E. G. czego konsekwencją było dokonanie przez Sąd istotnych ustaleń sprzecznych z zebrany w sprawie materiałem dowodowym i błędne przyjęcie, że wnioskodawca podczas zatrudnienia w Przedsiębiorstwie Budownictwa R. do 1 maja 1977 r. był kierowcą samochodu Ż., podczas gdy prawidłowa ocena zeznań świadków B. M. (2) i E. G. prowadzi do wniosku, że wnioskodawca od początku zatrudnienia (czyli od 21.11.1973 r.), albo co najmniej od 10.02.1975 r. (data rozpoczęcia pracy przez świadka E. G.) jeździł samochodami marki z., k., s..

4. art. 233 § 1 k.p.c. przez przekroczenie granic swobodnej oceny dowodów, nierozważenie zebranego materiału w sposób wszechstronny i naruszenie zasad logicznego rozumowania w zakresie oceny wiarygodności przeprowadzonych dowodów z zeznań świadków B. M. (2) i E. G. i przyjęcie z jednej strony za "wiarygodne zeznania ww. świadków w zakresie w jakim świadkowie wskazali, że wnioskodawca podczas zatrudnienia prowadził samochody ciężarowe o ciężarze całkowitym powyżej 3, 45 tony, typu k., s., (...), jecz, a świadkowie jako osoby z nim pracujące „wiedzieli jakimi samochodami jeździł wnioskodawca", a z drugiej strony poczynienie ustaleń faktycznych sprzecznych z uznanymi za wiarygodne zeznaniami ww. świadków i ustalenie, że do 1 maja 1977 r. wnioskodawca jeździł samochodem marki Ż.;

5. art. 233 § 1 k.p.c. poprzez odmowę wiarygodności zeznaniom wnioskodawcy, w zakresie w jakim wnioskodawca wskazał, że jeździł samochodem marki Ż. jedynie przez pierwsze pół roku pracy, przy jednoczesnym uznaniu za wiarygodne zeznań wnioskodawcy w pozostałym zakresie, w sytuacji gdy zgromadzony w sprawie materiał dowodowy nie daje podstaw do uznania zeznań wnioskodawcy za niewiarygodne we wskazanym zakresie i dokonywania ustaleń faktycznych w oparciu jedynie o wybrane fragmenty zeznań wnioskodawcy;

6. art. 233 § 1 k.p.c. przez przekroczenie granic swobodnej oceny dowodów, nierozważenie zebranego materiału w sposób wszechstronny i wywiedzenie skutków prawnych z okoliczności nieudowodnionych, w szczególności błędną

ocenę angażu wnioskodawcy i świadectwa pracy wnioskodawcy, czego konsekwencją było dokonanie przez Sąd istotnych ustaleń sprzecznych z zebraniem w sprawie materiałem dowodowym i błędne przyjęcie, że wnioskodawca podczas zatrudnienia w Przedsiębiorstwie Budownictwa R. do 1 maja 1977 r. był kierowcą samochodu marki Ż., podczas gdy prawidłowa ocena treści świadectwa pracy prowadzi do wniosku, że wnioskodawca przez cały okres zatrudnienia zajmował stanowisko kierowcy samochodowego, a okoliczność wskazania marki samochodu na angażu nie ma znaczenia z punktu widzenia faktycznie i stale wykonywanej przez wnioskodawcę pracy;

7. art. 233 § 1 k.p.c. przez przekroczenie granic swobodnej oceny dowodów, nierozważnie zebranego materiału w sposób wszechstronny i ustalenie, że wnioskodawca nie wykonywał pracy jako kierowca samochodowy stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy, podczas gdy wnioskodawca stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywał prace jako kierowca samochodowy, a inne prace np. pomoc mechanikowi wykonywał tylko incydentalnie, w razie potrzeby i w celu pomocy pracodawcy;

8. art. 328 § 2 k.p.c. poprzez wadliwe sporządzenie uzasadnienia wyroku, tj.

a/ powołanie się na zeznania J. M., a pominięcie zeznań świadka M. S., co oznacza, że Sąd wyrokując nie miał na względzie zeznań świadka M. S., tylko oparł się na zeznaniach J. M., który nie zeznawał w sprawie jako świadek, a tym samym Sąd popełnił uchybienie procesowe mające istotny wpływ na wynik sprawy;

b/ brak w uzasadnieniu odniesienia się do dowodu z zeznań świadka M. S. i niewskazanie przyczyn odmowy wiarygodności i mocy dowodowej zeznaniom ww. świadka, co oznacza, że Sąd wyrokując nie miał ich na względzie i a tym samym popełnił uchybienie procesowe mające istotny wpływ na wynik sprawy.

(...). naruszenie prawa materialnego. tj.:

1. § 2 ust. 1 Rozporządzenia Rady Ministrów z 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze przez błędną wykładnię i przyjęcie, że wnioskodawca nie wykonywał pracy jako kierowca samochodowy stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy, gdyż incydentalnie wykonywał pewne prace w warsztacie mechanicznym, podczas gdy wnioskodawca stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywał prace jako kierowca samochodowy, a okoliczność, że incydentalnie, w razie potrzeby i pomocy pracodawcy wykonywał także inne prace w warsztacie mechanicznym nie ma znaczenia w punkcie widzenia spełnienia przesłanki, o której mowa w ww. rozporządzeniu;

2. art. 32 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Społecznych w zw. z § 4 pkt 1 rozporządzenia Rady Ministrów z 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze przez jego niewłaściwe zastosowanie (niezastosowanie), w sytuacji gdy wnioskodawca udowodnił 15 letni okres pracy w szczególnych warunkach na stanowisku kierowcy samochodu ciężarowego o ciężarze całkowitym powyżej 3,5 tony, nawet przy założeniu przyjętym przez Sąd, że do 1 maja 1977 r. wnioskodawca prowadził tylko samochód marki Ż..

Wskazując na powyższe ubezpieczony wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i uwzględnienie odwołania w całości przez przyznanie prawa do emerytury, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania sądowi (...) instancji. Nadto wniósł o zasądzenie od organu rentowego na jego rzecz kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelację należy uznać za zasadną.

Trafny jest przede wszystkim zarzut naruszenia prawa procesowego.

(...) tak Sąd Okręgowy dokonał ustaleń faktycznych mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, tj. dotyczących rodzaju wykonywanej przez skarżącego pracy w Przedsiębiorstwie Budownictwa R. w Ł., w oparciu o

zeznania J. M., który nie był świadkiem w niniejszym postępowaniu i nie składał zeznań. Tym samym Sąd (...) instancji dopuścił się naruszenia art. 227 k.p.c. w zw. z art. 233 § 1 k.p.c. dokonując ustaleń w oparciu o dowód, którego nie przeprowadził.

Ponadto Sąd (...) instancji ustalił stan faktyczny z całkowitym pominięciem zeznań świadka M. S., a zatem należy uznać, że Sąd odmówił zeznaniom tego świadka mocy dowodowej. Sąd nie przeszedł nawet do oceny wiarygodności zeznań M. S., wykluczając ten dowód już na samym początku spośród tych, które były przydatne do ustalenia okoliczności mających istotne znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy. Tymczasem odmowa mocy dowodowej musi znaleźć poparcie w zasadach logicznego rozumowania i może nastąpić tylko wówczas, gdy dany dowód faktycznie nie przyczynia się do wyjaśnienia okoliczności sprawy. Świadek M. S. zeznał natomiast, że S. S. pracował jako kierowca, na stałe miał przydzielony samochód ciężarowy i że nigdy nie wydawał skarżącemu innych poleceń poza prowadzeniem samochodu. Powyższe zeznania są zatem istotne dla wyjaśnienia spornych między stronami okoliczności faktycznych, gdyż wyraźnie wskazują na zakres obowiązków skarżącego i pozwalają na ocenę zasadności jego żądania.

Zgodzić się też trzeba z zarzutem apelacji, iż Sąd Okręgowy dokonał błędnej oceny zeznań świadków B. M. (2) i E. G., w konsekwencji czego ustalił, że skarżący do 1 maja 1977 r. był kierowcą samochodu marki Ż. Z zeznań w/w świadków jednoznacznie wynika bowiem, że S. S. co najmniej od 10.02.1975 r. (data rozpoczęcia pracy przez świadka E. G.) jeździł samochodami ciężarowymi powyżej 3,5 tony, a Ż. jedynie czasami, incydentalnie, w zastępstwie. Sąd Okręgowy sam wskazuje, że zeznania w/w świadków są logiczne i konsekwentne, znajdują oparcie w zeznaniach skarżącego, a brak szczegółów w opisywanych przez świadków zdarzeniach jest oczywisty z uwagi na upływ czasu. Z drugiej strony Sąd ten dokonuje ustaleń faktycznych będących podstawą wyroku w oderwaniu od uznanych za wiarygodne zeznań świadków i ustala, że S. S. do 1 maja 1977 r. jeździł samochodem marki Ż., w sytuacji gdy z zeznań świadków wynika odwrotny wniosek, tj. że jeździł on Ż. tylko incydentalnie, a był zatrudniony i wykonywał prace kierowcy samochodów ciężarowych powyżej 3,5 tony.

Zasadny jest także zarzut naruszenia przez Sąd (...) instancji art. 233 § 1 k.p.c. poprzez odmowę wiarygodności zeznaniom skarżącego, w zakresie, w jakim podał on, że jeździł samochodem marki Ż. jedynie przez pierwsze pół roku pracy w Przedsiębiorstwie Budownictwa R. w Ł.. Dokonując takiej oceny zeznań skarżącego Sąd wskazał na treść angaży znajdujących się w aktach osobowych, wyciągając z nich wnioski sprzeczne z treścią zeznań świadków, które uznał za logiczne i konsekwentne. Sąd Okręgowy pominął przy tym, że tylko niektóre angaże wskazują markę samochodu — większość ogranicza się do stanowiska kierowcy, bez określenia rodzaju czy marki pojazdu. Nie bez znaczenia jest też przy tym fakt, że prawo jazdy kategorii C i E skarżący uzyskał od 23.10.1973r., a zatem już od początku zatrudnienia w tym Przedsiębiorstwie miał wymagane uprawnienia do kierowania samochodami ciężarowymi o dużej ładowności. Zauważyć również należy, że w aktach osobowych skarżącego — poza dekretem o przyjęciu do pracy, angażem z 20.11.1973r. i kartą obiegową z 21.11.1973r. — aż do angaży z 30.04.1977r., nie ma żadnych dokumentów z czasokresu 1973-1977, podczas gdy angaże z późniejszych lat zatrudnienia są wydawane co najmniej raz w roku. Świadczyć to może o niekompletności dokumentacji pracowniczej nadesłanej przez archiwum zakładowe.

W ocenie Sądu Apelacyjnego Sąd (...) instancji błędnie, z przekroczeniem granic wyznaczonych przepisem art. 233 § 1 kpc ustalił, że skarżący w spornym okresie nie wykonywał pracy kierowcy samochodowego stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy. Z zebranego w sprawie materiału dowodowego jednoznacznie wynika bowiem, że S. S. stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywał pracę jako kierowca samochodowy, a inne prace np. pomoc mechanikowi wykonywał tylko incydentalnie, w razie potrzeby pracodawcy, o czym świadczy zarówno treść dokumentacji pracowniczej skarżącego, jak i zeznania świadków B. M. (2), E. G. i M. S.. Ten ostatni świadek potwierdził, że w okresie gdy pracował jako dyspozytor, to nie wydawał skarżącemu innych zleceń, poza prowadzeniem samochodu, a tylko niekiedy, sporadycznie kierowca pomagał mechanikowi w usuwaniu awarii samochodu. Tym samym nieuprawnione jest stanowisko Sądu Okręgowego, że S. S. w spornym okresie nie wykonywał stale pracy kierowcy samochodów ciężarowych o dopuszczalnym ciężarze całkowitym powyżej 3,5 tony, tj. pracy wymienionej w wykazie A, dział VIII poz. 2 stanowiącym załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z 7.02.1983r. w

sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz. U. Nr 8 poz. 43).

Niezależnie od powyższego należy podnieść, że nawet gdyby przyjąć za Sądem (...) instancji, iż skarżący do 1 maja 1977 r. jeździł samochodem marki Ż., to i tak do dnia 30 września 1992 r., po odjęciu okresów nieskładkowych (zgodnie z art. 32 ust. 1a ustawy z 17 grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych), udowodnił on 15 lat pracy w szczególnych warunkach. Licząc bowiem wykonywanie przez skarżącego pracy kierowcy samochodów ciężarowych o dopuszczalnym ciężarze całkowitym powyżej 3,5 tony, od 1 maja 1977 r. — okres 15 lat upłynął 30 kwietnia 1992 r., a wszystkie okresy nieskładkowe, o których mowa w art. 32 ust. 1a ustawy o emeryturach i rentach z FUS, czyli przypadające po 14.11.1991 r. niepodlegające wliczaniu do stażu, w przypadku skarżącego przypadły dopiero w sierpniu i wrześniu 1992 r., czyli już po upływie 15 lat pracy w szczególnych warunkach.

W konsekwencji należy uznać, że S. S. legitymuje się na dzień 1 stycznia 1999r. wymaganym 15-letnim stażem pracy w warunkach szczególnych, a zatem z dniem 30 kwietnia 2012r., tj. z chwilą rozwiązania stosunku pracy, spełnił wszystkie wymagane przepisem art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z FUS warunki do uzyskania emerytury.

Z powyższych względów Sąd Apelacyjny, na podstawie art. 386 § 1 kpc, zmienił zaskarżony wyrok i orzekł, jak w punkcie pierwszym sentencji.

O kosztach postępowania apelacyjnego Sąd orzekł zgodnie z wyrażoną w art. 98 § 1 kpc zasadą odpowiedzialności za wynik procesu w związku z § 12 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 28 września 2002r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (Dz. U. Nr 163, poz. 1349 z późn. zm.).